

ТМГ. XXXVII	Бр. 2	Стр. 939-952	Ниш	април - јун	2013.
-------------	-------	--------------	-----	-------------	-------

UDK 316.624:796

Originalan naučni rad

Prимљено: 12. 12. 2012.

Revidirana verzija: 28. 05. 2013.

Odobreno za štampu: 04. 06. 2013.

Milena Živković
 Univerzitet u Beogradu
 Fakultet sporta i
 fizičkog vaspitanja
 Beograd
 Miljana Stamenković
 Univerzitet u Nišu
 Fakultet sporta i
 fizičkog vaspitanja
 Niš
 Miloš Marković
 Univerzitet u Beogradu
 Fakultet sporta i
 fizičkog vaspitanja
 Beograd

NASILJE U SPORTU I NJEGOVI AKTERI U SAVREMENOM DRUŠTVU

Apstrakt

Za razliku od gladijatorskih borbi, u kojima je nasilje bilo samo u borilačkim prostorima, današnje nasilje produžava se na širi društveni. Nasilje u sportu postalo je uobičajena, višedimenzionalna pojava, konstanta svih savremenih društava. U sportu postoji mnogo oblika neprimerenog, agresivnog, nasilnog i neetičkog ponašanja, pri čemu huliganizam sportskih navijača predstavlja najvidljiviji i često najbrutalniji vid nasilja. Međutim, ne postoje precizne granice između različitih vrsta i oblika nasilja, sve one se međusobno prepliću i uslovljavaju.

Ključne reči: nasilje, sport, navijači, huligani

VIOLENCE IN SPORT AND ITS PERPETRATORS IN MODERN SOCIETY

Abstract

Unlike gladiator fights, where the violence was limited to the sport battleground, today's violence expands to a wider societal space. Violence in sports has become a common and multidimensional constant in all modern societies. In sport there are many forms of inappropriate, aggressive, violent, and unethical behaviour, but hooliganism is often the most visible and the most brutal form of violence. However, there are no precise boundaries between different types and forms of violence, as they are intertwined and inter-conditioned.

Key words: Violence, Sport, Supporters, Hooligans

UVOD

Živimo u vremenu prepunom različitih oblika nasilja u kome ono postaje simbol društva i na neki način sastavni deo života i filozofije, pre svega mladih ljudi. Svakodnevno se suočavamo sa primerima nasilja koji se često završavaju ozbiljnim, a ponekad i tragičnim posledicama, bez obzira da li je u pitanju vršnjačko nasilje, porodično nasilje, nasilje izazvano kriminalnim pobudama ili ono koje se dešava u sportu i oko sporta.

Sportske aktivnosti koje su povezane sa uživanjem, zabavom i zadovoljstvom širom sveta sve više dobijaju određena negativna svojstva, koja prelaze u njihov sastavni deo.

Ukoliko društvo zanemari amatersko bavljenje sportom, rekreaciju, fizičko vaspitanje kroz školski sistem, a nasuprot tome komercijalizuje i plasira profesionalni, vrhunski sport, manjinski sport utoliko više stvara uslov za razvoj pasivnog posmatračkog i euforičnog navijača. Tako mnogi frustrirani pojedinci organizovani u buntovničke grupacije ispoljavaju impulsivne nasilničke strasti usmeravajući ih u različite oblike agresije i nasilja.

U današnjem, savremenom svetu, volja za uspehom je neraskidivo povezana sa sticanjem profita, pa se sportsko takmičenje pretvara u agresivnu borbu za rezultat i prestiž. U profesionalnom sportu, u kome je pobjeda imperativ, takmičari često tretiraju druge samo kao objekat i prepreku koju treba savladati. To je računica između troškova i dobiti koje se ostvaruju ili snose. Razmišljanje u stilu: Ako je dobro za ekipu, onda je dobro i za mene, pošto sam i ja deo te ekipe, dovodi do žrtvovanja fer-pleja koji je struktura i etos vrhunskog sporta (Xocra, 2007). Brutalnost se posebno ogleda u odlučujućim momentima takmičenja, a

naročito kada je u pitanju osvajanje prvog mesta ili opstanak u nekom rangu takmičenja. Bivši košarkaš Simonović sledećom rečenicom najbolje oslikava prethodnu konstataciju:

„ako situacija na tabeli ne obećava ništa dobro, onda se na pobjedu ide 'po svaku cenu'... Kada je u pitanju opstanak u ligi onda 'nema ni za koga pardona'. 'Ма, да ти је рођени буразер имаш све зубе да му разбијеш'!“ (Симоновић, 1981, str. 40).

Sportisti često, upravo u ključnim trenucima, nagomilane frustracije pod pritiskom ispoljavaju nekontrolisanim i gotovo nesvesnim agresivnim ispadima. To se onda manifestuje kroz verbalno i fizičko nasilje na samom terenu, a ujedno ima i dalekosežne sociološke posledice na publiku oko terena, kao i na mlade ljude koji u sportskim zvezdama traže svoje uzore (Божовић, 2007). Pored sportista koji su u srži zbivanja, publika kao fenomen zaokružuje ceo sistem čineći njihov glas i stav samo jačim, prodornijim i omogućuje njegovo brzo širenje. Iz reke uzroka nastaje pokret nasilja koji nosi sa sobom ozbiljne negativne elektricitete.

Za razliku od gladijatorskih borbi, u kojima je nasilje bilo samo u borilačkim prostorima, današnje nasilje produžava se na širi društveni.

SLIKA SPORTA I NJEGOVA VREDNOST U SAVREMENOM DRUŠTVU

Sport je kao društvena institucija nastao vrlo kasno. Razvio se s pojavom industrijalizacije kao mogućnost korišćenja slobodnog vremena radničke klase. Pre toga je bio povezan uz visoku klasu koja je mogla svoje vreme posvetiti rekreaciji i bavljenju nekim sporednim stvarima, jer nisu determinisani borbom za svoju egzistenciju. Razvoj masovnih medija i tehnologija prati i unapređuje sport u univerzalnu društvenu pojavu. Vrhunski sport je danas prestao da bude samo razonoda i igra, postao je profesija.

Sport je reč koja potiče iz engleskog jezika. Nastala je skraćanjem reči *disport*, koja je značila – kretati se radi uživanja, razonoditi se, zabavljati se. Ova reč, pak, vuče koren iz latinskog jezika i glagola *disporto*, koji je prvobitno značio – razneti, rasuti, a kasnije skrenuti misli na drugu stranu. Iz ovoga se vidi da je zabava bila u osnovi prvobitnog značenja sporta, a tek kasnije sport poprima i druge karakteristike, što se vidi iz sledećih definicija:

„Sport je svaki fizički napor, individualni ili kolektivan, vršen u cilju pobjedničkog afirmisanja superiornosti pojedinca ili ekipa nad samim sobom ili nad nekim nepokretnim protivnikom (vreme, prostor, bilo kakav otpor) ili živim protivnikom (čovjek ili životinja)“ (Ван Блјенбургх: према Живановићу, 2000, str. 173).

Leskošek piše: „*Sport je aktivnost koja se karakteriše raznovrsnošću psihičkih doživljaja zasnovanih na borbi, takmičenju. Takmičenje je na taj način osnova svakog sporta*“ (Лескошек, 1971, str. 83). Kod Matica i Bokana nailazimo na sledeću definiciju: „*Sport je proces priprema za takmičenje (trening) i samo to takmičenje*“ (Матић, Бокан, 2005, str. 161).

Sport je tesno vezan za ljudske potrebe izražene u igri, kretanju, takmičenju, komunikaciji, grupnoj identifikaciji, i kao takav ima veliku vrednost za čoveka. Jedan od pionira utvrđivanja vrednosti sporta kod nas bio je Kurelić. Za njega su to: „morfološko-funkcionalna i zdravstvena sfera (biološki aspekti) i moralno-voljna i društvena sfera (vaspitni aspekti)“ (Курелић, 1967: prema Матић, Бокан, 2005). Značajan doprinos utvrđivanju sporta kod nas dali su sociolozi Marjanović (1978) i Koković (1986). Jedan od autora koji se bavio problemom vrednosti sporta iz jednog užestručnog ugla je i V. Koprivica, koji navodi sledeće funkcije sporta: etalonska, euristička, vaspitno-obrazovna, zdravstveno-rekreativna, hedonistička, pripremna, estetska, posmatračka, ekonomska, socijalizacijska (Копривица, 1997).

Kada je reč o vrednosti, treba da se napomene da je ona isključivo ljudski fenomen koji je izložen stalnim promenama sadržaja, odnosno iščezavanja, ponovnog javljanja ili formiranjem sasvim novih vrednosti u zavisnosti od istorijskih okolnosti. Životić definiše vrednost na sledeći način:

„Vrednost je merilo koje stvara određene orijentacije u ljudskom ponašanju i delanju. Vrednost nije ni objektivno svojstvo stvari, ni svojstvo subjekta, već svojstvo odnosa. Vrednost je merilo koje ukazuje na to šta treba izabrati, a šta izbegavati. Vrednost je ono prema čemu se orijentiše naš izbor“ (Животић, 1986, str. 45–46).

Pavićević (1974) govori o vrednostima kao subjektivno-objektivnim, ističući da one nastaju u odnosu, relaciji subjekta i objekta, njihovom uzajamnom dejstvu: „*objekat uslovljava karakter vrednosti, ali je subjekat taj koji 'boji' objekat vrednošću.*“

Da li je današnje poimanje sporta poljuljano, njegove vrednosti podložne promenama ili potpunom menjanju, usled poremećenog odnosa između društva i njega samog? Kako su to subjekti našeg društva obojili sport koji svakodnevno pratimo?

Kada je reč o sportu u savremenom društvu i njegovom pristupu, može se uočiti veliki raspon, od pozitivnih ka negativnim stavovima.

Kovačević (2011) u svome radu ističe dve strane savremenog sporta. Sport kao najvažniji kulturni fenomen savremenog društva, mehanizam lične i socijalne afirmacije, koji predstavlja kulturu tela, manifestovanje stila mladih sa jedne strane, čineći pozitivne stavove. Dok sa druge predstavlja područje visokog rizika, izražavanja nagona

suparništva, deformisani oblik igre, prostor nasilja, manipulisanja masa, i oslobađanja od napetosti.

Nasilje u sportu postalo je uobičajena pojava, konstanta svih savremenih društava. Nasilje vezano za sportska dešavanja odavno je u žiži interesovanja najšire društvene javnosti, pa i stručnjaka u sportu.

Vejnović (2011) govori o nasilju u sportu kao nasilju nad igrom, a o nasilju nad igrom kao obliku nasilja nad čovekom, budući da je igra jedno od fundamentalnih obeležja čoveka. Po ovom autoru izopačena igra proizilazi zbog odsustva kočnice i zaštite, gde sport promoviše sve više militarističke vrednosti, a potiskuje one humanističke i kao takav postaje ne samo jedna vrsta industrije, već i oblik rata.

Ratko Božović se u radu „Agresija i nasilje u sportu“ bavio istraživanjem današnjeg sporta, u kome konstatuje da je agresivna igra postala vrlina savremenog sporta koja se javno afirmiše. Nasilje u sportu, destruktivno i autodestruktivno ponašanje se upražnjavaju u cilju postizanja što boljih rezultata. U to se uključuje i publika, i bez lične koristi upotrebljava sva dostupna sredstva kako bi osetila slast pobeđe. Stadioni postaju mesta za ispoljavanje nagomilane i potisnute agresije koja lako eksplodira u surove oblike nasilja. Ovo je posebno karakteristično za mlade ljude, za one slojeve mladih koji u realnom životu ne zadovoljavaju potrebe prema svojim aspiracijama. *„No, uopšte sa otuđenjem sportske igre od bitnih svojstava istinske igre javljaju se različiti oblici nasilja koji provociraju publiku, posebno „navijačka jezgra“ koja se znaju vandalistički i destruktivno ponašati“* (Božović, 2007, str. 103).

Janko Leskošek u svom radu „Društveno-etički aspekti sporta“ obrađuje negativne, devijantne pojave u sportu i mere koje bi se trebale preduzeti kako bi se one eliminisale, ili barem smanjile. Leskošek navodi:

“da ima pojava koje se ogledaju u pogrešnom vrednovanju sporta, komercijalizmu, klupskoj zagriženosti, egoističkim, lokalističkim i šovinističkim tendencijama, nesportskoj atmosferi u klubovima i među klubovima, sudijama i trenerima, udešavanju pobeđa, podmićivanju, kupovini igrača, glorifikaciji pojedinih sportista i dr“ (Leskošek, 1981, str. 13).

Leskošek završava rad konstatacijom da su devijacije u sportu neadekvatne procesu humanizacije i da nisu isključivo vezane za sport, već u znatnoj meri ukazuju i na moral društva. Istovremeno ove devijacije imaju i svoje povratno dejstvo, negativno utiču na moral sportista i ostalih ljudi. Negativne pojave u sportu neće biti uklonjene ili umanjene ukoliko se ne povede odlučna i beskompromisna borba za njihovo sistematsko uklanjanje. Devijacija će biti manje ukoliko se u sportu pored uže stručnih pitanja posveti pažnja i moralnom vaspitanju i prevaspitanju sportista i drugih faktora koji su u vezi sa sportom (Leskošek, 1981).

„Moralno zdravlje sporta“ je neprekidno izloženo javnom interesovanju i vrednovanju. Javnost doživljava sport kao sferu fer-pleja i centra moralnog integriteta. Kao deo kulture jednog društva sport odslikava, štiti i unapređuje – promovise vrednosti i etiku koje članovi tog društva uvažavaju. Kada se spomene etika u današnjem sportu, najčešće se misli na negativne aspekte sporta, kao što su korupcija, lažni amaterizam, nasilje, doping, komercijalizacija itd.

Sportski moral ili etika u sportu predstavlja specifičnu svest o ponašanju u procesu takmičenja, trenažnom procesu, zatim u odnosu publika-sportisti i publika-sportska manifestacija. Za sociologiju sporta moral je standard društvenog ponašanja sa ciljem da norme i pravila prihvate pored sportista i treneri, sudije, publika i ostali.

Sport koji pruža mogućnost sportisti da iskaže svoje osobine, može da bude poprište ljudskih pobeda, slave, ali isto tako može da bude polje degradacije, dehumanizacije, makijavelističkog ponašanja, nasilja. Naime, u sportu postoje imperativi koji ne doprinose autonomiji ličnosti sportiste, zadovoljstvu vežbanja, jer imaju zahtev za prinudom, zapovesti (od strane trenera), zatim sankcije koje mogu biti različito primenjene, itd. Vaspitno-obrazovni proces koji ima za cilj usvajanje sportskih normi – pravila, pozitivnih vrednosti i znanja, sportskih navika sa sportskim interesom i vežbom, daje mogućnost prevazilaženja negativnih pojava u sportu (Козарчанин, 2008).

OBLICI NASILJA KOJE PREPOZNAJE SAVREMENI SPORT

Postoji veliki broj termina koje prepoznaje savremeno društvo i koji se sve više vezuju i pripajaju sportu gradeći tako njegovu tamnu stranu. Mnogi termini nisu razgraničeni, koriste se kao sinonimi, ali je činjenica da svi zajedno čine i grade neki oblik nasilja koji se prepisuje savremenom sportu.

Asertivno ponašanje u sportu podrazumeva čvrst, odlučnu, snažnu igru u kojoj igrači koriste legalna sredstva da bi došli do cilja. Zbog toga je asertivnost nesumnjivo suštinska komponenta sportskog uspeha. Agresivnost u sportu je ponašanje izvan pravila sporta koje je namerno usmereno na povređivanje ili oštećenje drugih učesnika.

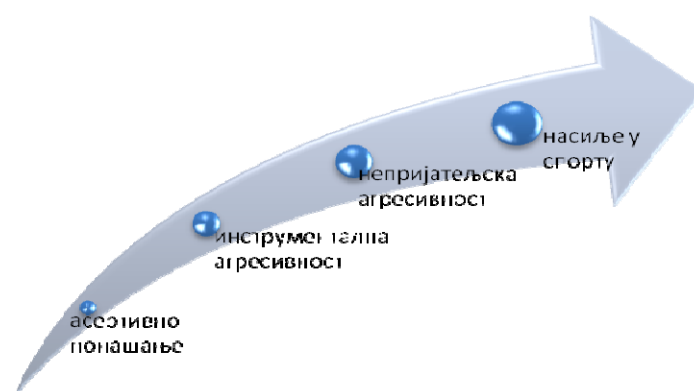
Prema Ristiću (2011) agresivno ponašanje je svrstano u tri kategorije gde pored asertivnog ponašanja postoji i instrumentalna i hostilna agresija.

U sportu, ukoliko je u osnovi takvog ponašanja:

- želja da se postigne neki krajnji cilj, onda je to instrumentalna ili "dobra agresivnost",
- ako je želja da se izazove bol i povreda druge osobe – neprijateljska (hostilna) ili "loša" agresivnost.

Pod nasiljem u sportu podrazumevamo svaku reč ili postupak sportiste, trenera, sudije, roditelja, gledaoca ili drugog učesnika u sportu koji nanosi povredu onima koji su uključeni u sportsku aktivnost (Bačanać, Petrović, Manojlović, 2010).

Ako uzmemo u obzir glavne odlike asertivnosti, instrumentalne i neprijateljske agresivnosti i nasilja u sportu, onda ih možemo svrstati na jedan kontinuum (sa neizbežnim uzajamnim preklapanjima) koji započinje sa asertivnošću, a završava se sa nasiljem: asertivno ponašanje–instrumentalna agresivnost–neprijateljska agresivnost–sportsko nasilje.

Slika 1. Prikaz kontinuuma u sportu od asertivnog ponašanja do pojave nasilja

Image 1. Showing continuum in the sport from assertive behavior to the occurrence of violence

Nasilje u sportu je višedimenzionalna pojava. Ne postoje precizne granice između različitih vrsta i oblika nasilja, one se međusobno prepliću i uslovljavaju.

U sportu je postalo uobičajeno da se neprijateljska i agresivna ponašanja nazivaju nasiljem, pa se tako govori o nasilju gledalaca, nasilju na terenu (nasilnički postupci tokom igre, međusobni verbalni ili fizički sukobi igrača), nasilju roditelja i/ili trenera nad decom sportistima, nasilju nad sportskim sudijama, nasilju nad sportskim novinarima itd. Međutim, ono šta posebno zabrinjava je takozvano tiho nasilje, u uslovima kada sport postaje profitabilni biznis u svetu i postaje snažan instrument političke manipulacije, naročito velikih ekonomskih sila. Treba imati u vidu da svi subjekti nasilja u jednom trenutku mogu biti akteri, a u drugom žrtve nasilja. Te uloge se menjaju u zavisnosti od konteksta, situacionih uticaja, faktora ličnosti, dešavanja na terenu, kao i toka svakog konkretnog trenažnog ili takmičarskog procesa.

Moguće je izdvojiti nekoliko oblika nasilja u sportu, u odnosu na pokretače nasilja: nasilje od samih sportista, nasilje navijača, nasilje od strane roditelja.

Nasilje u sportu vrše prvenstveno sami sportisti. U sportskim igrama može biti primenjivana agresivna taktika, ali se primena nasilja smatra istupanjem izvan okvira onoga što se smatra dobrim ponašanjem sportiste. Sportisti pribegavaju nasilju nekada sa jasnim ciljem da povrede protivničkog igrača, a nekada samo radi zastrašivanja, sve u cilju pobede. Roditelji sportista takođe mogu biti nasilni. Neki od njih oštro prekorevaju ili udaraju trenere, druge igrače i njihove roditelje.

U sportu postoji mnogo oblika neprimerenog, agresivnog, nasilnog i neetičkog ponašanja, pri čemu huliganizam sportskih navijača predstavlja najvidljiviji i često najbrutalniji vid nasilja. Iz ekstremnog dela publike u sportu formiraju se organizovane kategorije ekstremno pristrasnih navijača, čije je ponašanje usmereno na narušavanje pravila igre i uobičajenih normi ponašanja na sportskim takmičenjima. Tako Leskošek kaže:

„Zagriženim navijačima i onim gledaocima koji su skloni izgređima, dovoljan je neznatan razlog pa da se odmah smatraju pozvanim da sami dele 'pravdu'. Nepriznat koš u košarci, dosuđen ili nedosuđen faul ili, npr., neuočen ofsajd u fudbalu od strane sudije, sve su to 'dovoljni razlozi' da se viče na sudiju, protestuje, psuje, baca kamenje, da se vređa i preti“ (Leskošek, 1981, str. 15).

Potreba za ovakvim vidom nasilja proizilazi iz mogućnosti da se njime postaje društveno i javno vidljiv, da se sprovode kolektivni interesi, jer nasilje spaja, povezuje i predstavlja društveni protest i reakciju na postojeći sistem, a sport sa svim svojim karakteristikama omogućava njegovo lako kanalsanje.

Scene nasilja na sportskim događajima, čiji smo svakodnevni svedoci, nisu se promenile, osim u izgledu aktera i korišćenju rekvizita.

GLAVNI AKTERI NASILJA U SPORTU

Sa pojavom tzv. masovnog društva sport poprima obeležje spektakla, a publika postaje fenomen.

Nastupanje sportista praktično se nikad ne odvija bez publike, zato je bitno jasno odrediti njeno značenje jer su gledaoci akteri koji najčešće izazivaju probleme, kod kojih se manifestuje agresivnost i sve to ispoljava kroz neki vid nasilja. Prisustvo publike i njihov odnos prema sportskom događaju ima veliki uticaj na odvijanje susreta i konačan rezultat, naime najveće je u vrhunskom, profesionalnom sportu u kome učestvuju izuzetni sportisti.

Publika se najčešće smatra socijalnim agregatom, gde su ljudi povezani nekim privremenim interesima, a njena osnovna karakteristika

je nestruktuiranost i neorganizovanost. Za razliku od publike, navijačke grupe su strukturisane, postavljene i sastavljene od pojedinca koji imaju zajedničke ciljeve, gde se svaki pojedinac može poistovetiti sa drugim članovima grupe (Вејновић, 2011).

Prema Štakiću (2011), po stepenu povezanosti u socijalnom skupu, koji se naziva sportska publika, mogu se razlikovati tri kruga: sportska publika u celini, koja predstavlja celokupan sastav prisutnih; drugi krug čini grupa opredeljena za određenu stranu i učesnike, tj. grupa navijača; i „tvrdo jezgro“, koje čine čvrsto organizovani navijači koji su beskompromisni i ekstremno pristrasni, čije je delovanje često uzrok negativnih pojava i incidenata.

Treći krug koji čini jedan deo publike pripada ekstremnim navijačima, huliganima i to je najistaknutiji krug na sportskim manifestacijama, a i van njih.

Huligani kao akteri i huliganstvo kao nacionalističko-teroristički akt pojavljuju se u Engleskoj početkom šezdesetih godina prošlog veka, a zatim se širi čitavom Evropom. U prvi mah na huliganstvo se posmatralo kao deo trenda, kao pomodarsvo i nešto što je prolazno. Međutim, sam nastanak huliganstva na sportskim priredbama nije slučajna, niti je odvojen od ukupnog društvenog ponašanja. Kao pokret huliganstvo je postalo jedano od najjačih vrsta uništenja ljudske svesti.

Ovakav pokret ima vođu, organizatora te materijalne baze, koji pokreće masu za svoje ili neke druge ciljeve. Francuski socijalni psiholog Le Bon (1920) opisuje: „*Vođe često nisu ljudi od misli, ali su ljudi od dela... Oni dolaze iz redova nervoznih, razdražljivih, na pola obezumljenih, koji tapkaju po rubu ludosti... Lični interes, porodica, sve se to žrtvuje...*“.

Štakić (2011) u svojoj knjizi izdvaja osnovna obeležja ovog socijalnog skupa a neka iz niza su: visoki stepen homogenosti, čvrsta organizacija, ekstremna pristrasnost, odlučnost i spremnost na planske akcije, trajnost grupe, prepoznatljivost po spoljnim obeležjima, nizak nivo svest.

Na temelju istraživanja i posmatranja ponašanja navijača, izvršena je podela navijača.

- Navijač – navijač – njegova osnovna motivacija je samo navijanje u užem smislu, tj. stvaranje atmosfere na stadionu, kao izraz podrške i odanosti svome klubu. On shvata klub kao simbol svoga grada i svoje religije. Njegova aktivnost je usmerena na pripremanje transparenta i slogana, a u nasilje se uključuje ako misli da je njegova ekipa oštećena na neki način.
- Navijač iz trenda – se nastoji uklopiti u navijačku grupu koju idealizuje i pokušava afirmisati među svojim vršnjacima. Njihova karakteristika je to što učestvuju u nasilju kao sastav navijačkog trenda, iako lično nisu preterano agresivni.

- Navijač nasilnik – za njega su sportski događaji mesto na kojima pokazuje svoju agresivnost. Stadion i gradske ulice su ambijent koji on doživljava za nasilničko ponašanje, a to što je u masi mu stvara prednost i smanjuje mogućnost razotkrivanja i kažnjavanja. Za njih je karakteristično da se hvale tim postupcima a često su skloni krađi i oblicima devijantnog ponašanja. Zapaženo je da ovakvu grupu čine uglavnom mladići koji žive u nepovoljnim materijalnim i porodičnim uslovima.
- Navijač politički aktivista – sportski događaj navijači iz ove grupe koriste za isticanje svojih političkih stavova, a navijačka grupa je samo instrument preko koga to realizuju. Učestvovanje u nasilničkim tučama preuzima kad su sa političkim motivima.
- Navijač početnik – mladi adolescent, njih privlači uzbuđenje, atmosfera na stadijumima. Karakteriše ih idealizacija članova grupe i verno slede njihove postupke, a u mnogima iskazuje smelost kako bi prikazao da zaslužen pripada navijačkoj grupi (Вејновић, 2011).

Podelom navijača dolazimo i do funkcionisanja navijačkih grupa, koje funkcionišu po određenoj hijerarhiji koja se ogleda i temelji na različitom stepenu ugleda koji poseduju članovi u okviru grupe.

Postoje dva osnovna kriterijuma na osnovu kojih se stiče ugled navijača. Pre svega to je navijačko iskustvo koje predstavlja dužinu staža pojedinca i karakteriše se velikim brojem utakmica kojima je prisustvovao, navijao i slično. Drugi bitan kriterijum je učestvovanje u aktivnostima grupe, tj. redovan dolazak na utakmice, putovanja kad tim gostuje itd. Veće poštovanje uvažava onaj navijač koji ima veću spremnost za učestvovanje u tučama protiv drugih navijača, policije i pokazuje druge oblike devijantnog ponašanja. Ugledni navijači nastoje da kontinuirano potvrđuju svoju reputaciju.

Osnovni nivoi hijerarhije navijačkih grupa su: vodstvo, jezgro, članovi simpatizeri (Вејновић, 2011).

Vodstvo čini nekoliko starijih i iskusnijih navijača koji su najaktivniji i najugledniji članovi grupe. Oni su uglavnom organizatori svih važnih i sporednih aktivnosti. Navijači koji pripadaju ovom nivou su u kontaktu sa upravom kluba, rukovodiocima policije i drugim bitnim faktorima s obzirom na to da su predstavnici grupe.

Pripadnici jezgra kolektivno navijaju na svakoj utakmici kluba bez obzira da li igra na domaćem ili gostujućem terenu. Oni su uključeni u nabavljanje navijačkih pomagala, i mnogi od njih su skloni nasilničkom ponašanju.

Simpatizeri povremeno dolaze na utakmice na domaćem terenu i ponekad na gostujućem terenu. Oni nisu uključeni u pripremi navijačkih

aktivnosti, ali su upućeni u vezi navijačkih rituala i poštuju način karakterističnog odevanja date navijačke grupe.

ZAKLJUČAK

Sport je „čudo“ savremenog društva, fenomen i pojava koja igra veoma veliku ulogu u savremenom životu čoveka. Svojim čarima, mladošću i lepotom okuplja milione ljudi, i kao takav ima više pristalica nego bilo koja politička partija ili religija našeg doba. U njemu ljudi traže zabavu, relaksaciju, predah i zadovoljstvo ali nailaze na negativne stavke koje sve više prožimaju i obuzimaju sport.

Prateći postojeće definicije sporta može se konstatovati da je takmičenje u njegovoj osnovi, a svi odnosi koji se dešavaju u sportskoj borbi, ali i van nje predstavljaju vrednost sporta. Izbor vrednosti u sportu čine i grade igrači, treneri i cela uprava kluba, navijači, publika na terenu i van terena. Svi oni čine društvo i učestvuju u stvaranju jedinstvene slike sporta. Sportska slika menjala se godinama unazad i menjaće se jer je uslovljena evolucijom društva. Može se konstatovati da je sve veći broj termina koji nastaju i grade nažalost tamnu stranu sporta. Savremeno društvo prepoznaje raznovrsne oblike nasilja koje treba posmatrati višedimenzionalno jer ne postoji jasna granica između njih, oni se međusobno prepliću i uslovljavaju. Od svih oblika neprimerenog, agresivnog, nasilnog i neetičkog ponašanja, kao najvidljiviji i često najbrutalniji vid nasilja izdvaja se huliganizam sportskih navijača. Oni čine glavne aktere nasilja koje karakteriše visok stepen organizacije i odlučnost i spremnost na planske akcije.

Treba naglasiti da se dobre lične osobine, dobar karakter i moralno ponašanje uče kroz život, relativno su trajne osobine ličnosti i ne mogu se u trenutku izgubiti pod pritiskom mase. Što ukazuje na to da, ipak, problematičnu publiku, neke grupe navijača, huligane na sportskim manifestacijama čine ljudi primarnog lošeg karaktera i niskog morala. Danas se nasilje najviše javlja kod mladih ljudi, nezadovoljni svojim socijalnim statusom, lošim porodičnim životom, pogrešnim načinom vaspitanja, mladi na pogrešan način iskazuju to. Stadioni su postali mesta gde omladina izražava svoje frustracije u potrazi za priznanjem sebe od strane drugih, mesta traganja za izgubljenim identitetom. Ovo nije samo problem porodice i ne može se pripisati samo lošem vaspitanju roditelja ili školskim ustanovama, već predstavlja problem društva kao celine. Omladinu treba usmeravati ka sportu na pravi način, netolerisati vandalizam, huliganizam, nasilje, već ih učiti pravim vrednostima sporta i boljem načinu davanja podrške sportistima na takmičenjima.

Očigledno je da su prave vrednosti sporta poljuljane, ali i dalje prisutne, samo ih treba usmeriti na pravi put. Sport sa svim svojim karakteristikama omogućava lako kanalsanje protesta i reakcija na

postojeći sistem od strane subjekta društva. Današnji sport prožimaju politika, ideologija, devijantno ponašanje, agresija i nasilje. Njega danas čine neka druga iskustva nošena duhom industrijalizacije, komercijalizma, dominacije i manipulacije. Nekada su se ljudi sportom bavili iz ljubavi i zadovoljstva, a sport im je vraćao isto i više, a danas je sport nešto drugo.

LITERATURA

- Бачанац, Лј., Петровић, Н., и Манојловић, Н. (2010). *Истраживање насиља у спорту Србије – резиме и препоруке*. Београд: Министарство за омладину и спорт.
- Божовић, Р. (2007). Агресија и насиље у спорту. *Социолошка луча*, 1(2), 100–112.
- Вејновић, Д. (2011). Насиље у спорту као сегмент насиља у друштву са тежиштем на навијачке групе. *Насиље и спорт – Зборник радова (12–27)*. Бања Лука: Арт-принт Бања Лука.
- Животић, М. (1986). *Аксиологија*. Загреб: Напријед.
- Живановић, Н. (2000). *Прилог епистемологији физичке културе*. Ниш: Паноптикум.
- Ковачевић, Б. (2011). Друштво, насиље и спорт. *Насиље и спорт - Зборник радова (38–46)*. Бања Лука: Арт-принт Бања Лука.
- Копривица, В. (1997). *Основе спортског тренинга*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Коковић, Д. (1986). *Спорт без игре*. Титоград: Универзитетска ријеч.
- Козарчанин, А. (2008). Етика у спорту. *Sport science*, 1, 54–56.
- Ле Бон, Г. (1920). *Психологија гомила*. Загреб: Народна књижница.
- Лескошек, Ј. (1971). *Теорија физичке културе*. Београд: Партизан новинска издавачко-пропагандна установа Југословенског савеза организација за физичку културу.
- Лескошек, Ј. (1981). Друштвено-етички аспекти спорта. *Физичка култура*, 35(1), 12–17.
- Матић, М. и Бокан. Б. (2005). *Опита теорија физичке културе*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Марјановић, Р. (1978). Социјалне функције спорта. *Социологија*, 4, 20–26.
- Павићевић, В. (1974). *Основи етике, Друго проширено издање*. Београд: БИГЗ.
- Ристић, Л. (2011). Насиље у спорту и ослобођење агресивних нагона. *Насиље и спорт – Зборник радова (46–58)*. Бања Лука: Арт-принт Бања Лука.
- Симоновић, Лј. (1981): *Побуна робота*. Београд: Запис.
- Хоста, М. (2007). *Етика шпорта – манифест за 21. столетје*. Лјубљана: Факултет за спорт.
- Штакић, Ђ. и Домановић, М. (2011). *Социологија спорта*. Београд: Унивезитет у Београду – Факултет спорта и физичког васпитања.

Milena Živković, University of Belgrade, Faculty of Sports and Physical Education, Belgrade

Miljana Stamenković, University of Niš, Faculty of Sports and Physical Education, Niš

Miloš Marković, University of Belgrade, Faculty of Sports and Physical Education, Belgrade

VIOLENCE IN SPORT AND ITS PERPETRATORS IN MODERN SOCIETY

Summary

Sport is closely tied to human needs expressed through play, movement, competition, communication, and group identification, and as such it holds great value for man. Together with the historic development of society, its values changed and also the nature of relationship between these values, which influenced sport itself to an extent. However, the need for play and competition has remained embedded in the core of social order and has had a great role in the life of man to this very day.

Based on its characteristics, sport can be viewed from two sides. One side contains the positive charms of sport competition – success, spiritual fulfilment, and satisfaction of the need for movement. The other side is accompanied by various forms of violence and aggressive behaviour, unwanted but present. This paper considers the contemporary image of sport and its values. Given that value represents a relationship between the attributes of the subject and the object, the bond between sport and society is unbreakable when determining the contemporary value of sport. Various forms of violence occur as a side-effect of sport.

Violence in sport represents a multidimensional phenomenon without any barriers. Based on its initiators, violence can be divided into: violence committed by athletes themselves, supporter violence and violence committed by parents, as well as increasingly present silent violence, in the context of sport becoming a profitable global business and a strong instrument for great economic powers.

Performance of athletes practically never takes place without an audience; therefore, it is important to clearly determine its relevance because the spectators are participants who most often cause problems because they manifest aggressiveness, which is expressed through some form of violence. Based on research and observation of supporter behaviour, we made various divisions, based on which the functioning of supporters is determined.

Contemporary society is faced with a great problem of violence in sport, which is not contained within the boundaries of stadiums and sport arenas, and whose perpetrators have shaken the values of sport and tarnished its image.

